

JOURNALISTEN OG GRØNLAND

Af journalist *Finn Borberg*

„Hvorfor ikke oprette et fast, årligt Grønlands-stipendium til en dansk journalist, som ønsker på stedet at studere en eller flere sider af den store udviklingsproces, der er i gang deroppe?“

Dette skrev en københavnsk journalist i sit forbunds medlemsblad for nogle måneder siden, og der kom ingen reaktion på det, såvidt jeg ved. Det var egentlig en skam, for han havde ret i sin betragtning. Grønland er i højere Grad end de fleste andre steder på jordkloden et område, man skal have set for at kunne give en fornuftig bedømmelse af det. Dermed er naturligvis ikke sagt, at man kan bedømme Grønland, fordi man har set det. Men *uden* at have set Grønland er man i hvert fald afskåret fra at give en rimelig bedømmelse af meget, som sker deroppe.

Selv har jeg behandlet grønlandsproblemer i Berlingske Aftenavis i nogle få år, og jeg tør nok sige, at inden jeg første gang havde sat foden på grønlandsk klippe, ravede jeg temmelig stærkt i blinde.

Det, man kan skaffe sig at vide om grønlandske forhold ved studier i København, er ganske vist ikke så dårligt bevendt, når man søger de rigtige kilder og de rigtige mennesker at snakke med. Men vanskeligheden er nok den, at alt, hvad der har med Grønland at gøre, appellerer så stærkt til følelser. Jeg har aldrig mødt, hvad jeg ville mene var en objektiv anskuelse om den del af Danmark. Hvis man indskrænker sig til at studere Grønland fra længdegrad København, har man let ved at blive mere og mere forvirret, jo flere „Grønlandskendere“ man snakker med.

Man møder under sin søgen i København flere hovedtyper af grønlandskendere. Der er dels de ægte optimister, som tror på alt godt hos grønlændere og hos administration, og som derfor uden videre mener, at erhvervet år for år vil stige i udbytte, at den tekniske civilisation *har* overvundet de første vanskeligheder, og nu er det ny Grønland på støt march fremad.

Der er også pessimisterne, som hævder, at næsten alle grønlændere er dovne, at handelens og administrationens folk er ukyndige eller ligeglade med deres virkelige opgave, at det hele antagelig går i skuddermudder.

Der er dem, som hævder, at det hele kunne være gået bedre, hvis man ikke havde sat en så forrygende fart på udviklingen, men at man allerede har afsporet det store, nye forsøg. Den gamle kolonitid var bedre . . .

Der er også folk, som udvendig altid bærer optimismens maske, men som indvendig ser noget mere nøgternt på sagerne. (Dem findes der, såvidt jeg har kunnet se, bl. a. en del af i ministeriet).

Endelig findes der naturligvis en hel del folk, for hvem det virkelige Grønland hverken er den gamle kolonitid eller det store og nye eksperiment, men derimod de menneskeløse vidder i nord og øst, ekspeditionernes felt. Disse mennesker har, såvidt jeg kan se, ofte det reneste og smukkeste forhold til Grønland. Men en del af dem har vist intet virkeligt forhold til dagligdagens samfund deroppe.

I dette mylder af forskellige meninger, detailpræget af de enkelte individers kærlighed og fordomme, skal en københavnsk journalist skabe sig en bærekraftig opfattelse af det fjerne land, som han af sin redaktion sættes til at skrive om og bedømme telegrammer fra. Hans læser og kritiker tænker måske ikke på, at i langt de fleste tilfælde skal samme journalist også hellige sig adskillige andre stofområder. Grønland er for ham kun en af flere daglige opgaver.

Det hele bliver derfor temmelig svævende, indtil journalisten betræder Grønland - og straks med eet begriber mere, end han hidtil har forstået af bøger og statistikker, af Grønlandskommissionens betænkning, budgetter, regnskaber og landsrådsberetninger. Disse kilder har han under sit arbejde antagelig ofte kun fået tid til at studere spredt og hastigt i søgen efter forklaring på en række specialproblemer.

Det var vist professor Carsten Høeg, der sagde, at selve det første møde med Grønland, den første morgen, man sejler ind mellem skærene og løber i havn, betyder lige så meget for den besøgende som flere ugers påfølgende studium på grønlandsk grund.

Det er vel klart nok, hvad han mente med det: Grønland tager straks pusten fra en. Denne gigantiske, smuldrende stenkolos med is ovenpå. Ingen, som ikke har set den, kan forestille sig det knugende indtryk, den gør ved første blik. Misforholdet mellem naturens suverænitet og menneskets lidenhed er simpelthen ufatte- ligt. Man skal have mødt den enlige kajakmand ved Christianshåbs isblink eller Umanak, man skal have set havet ved Kap Farvel i storm, man skal have mærket selve den højst blandede og problematiske duft af Grønland - en duft, som jeg aldrig har mødt andre steder i verden.

For mit vedkommende var det så heldigt, at jeg fik lejlighed til to besøg i Grønland indenfor 8 måneder. Først en lang sejlads langs meget af Grønlands vestkyst. Siden en vinterrejse i dansk militærfly.

Inden jeg rejste første gang, syntes jeg selv, jeg havde forberedt mig temmelig godt ved samtaler i København, ved studier af Grønlands historie og kulturhistorie, dets sagnverden, dets landsrådsberetninger, dets årlige rapporter fra de sidste tider - alt sammen anbragt i en stor omfangsrig ramme af Grønlandskommissionens betænkning af 1950.

På grundlag af disse studier havde jeg lagt et pænt program for mit arbejde deroppe. Jeg agtede at skrive en artikelserie, der bl. a. kunne kaste lys over følgende emner: 1) Erhvervslivets og handelens øjeblikkelige tilstand. 2) Sundheden og tuberkulosen. 3) Det pædagogiske arbejde. 4) Trafikken. 5) Byggeriet og 6) Det vågnende politiske liv. Der var også andre planer, bl. a. havde jeg kunnet tænke mig at se lidt på amerikanernes baser og træde på indlandsisen.

Jeg vil ikke påstå, at jeg i fuldt alvor regnede med at nå hele programmet. Men at jeg skulle nå så lidt, som jeg gjorde, skuffede vistnok min redaktør.

Efter tre-fire ugers sejlads i ro og mag langs vestkysten mellem Ivigtut og Umanak havde skibet syv gode dage på hjemrejsen med så blikstille vejr, at man kunne spise uden slingrebrædder på bordene. Der var altså god tid til at skrive, og jeg skrev uhyre mange ark papir fulde. Men jeg smed det meste væk igen. Det endelige resultat blev noget spredt. Nogle uforbindende artikler om rejseindtryk, lidt reportage fra specialinstitutioner, et par reportager af almen karakter uden dybere indtrængen i problemerne. Selve *Grønland*, det ægte, virkelige Grønland følte jeg mig ikke i stand til at skrive om. Og det skønt jeg havde brugt tiden flittigt til besøg i land, samtaler med kolonibestyrere, kæmnere, læger, fabriksledere, elværksbestyrere, telegrafister, fiskere, fangere o. s. v.

Grønland havde ikke ladet sig erobre på den sommertur. De indtryk, jeg havde fået, var så overmægtige, at de simpelthen ikke kunne bundfælde sig. Mange af dem turde jeg ikke bruge, hvad der er højst utilfredsstillende for en journalist.

Til gengæld har rejsens nytte vist sig mange gange senere, når jeg siden har skullet behandle de stadig indløbende nyheder og meddelelser fra selve Grønland, fra Grønlandsministeriet og fra Handelen. Den fornemmelse af, at man har set det, man skal bedømme, er en udmærket retleder.

Mange gange har jeg siden prøvet at klargøre for mig selv, hvori den grønlandske virkelighed adskiller sig så væsentligt fra den illusion, som man har, inden man sætter foden på „Krakemutten“ for første gang. Jeg kan ikke finde nogen bedre forklaring end den, at næsten intet problem i Grønland står alene. Alt væver sig på en u håndgribelig måde ind i hinanden, og bag det hele står den store ubekendte faktor: Grønlænderens egen psyke, der øjensynlig slet ikke findes nogen fællesnævner for. Grønland i dag er alt lige fra oldtid til nutid, og der behøver kun at være nogle timers fjordsejlads fra den ene yderlighed til den anden.

En stor kommission af sagkyndige sad for syv-otte år siden og lavede den hidtil største analyse af alle vigtige faktorer i Grønland. Sundhedsvæsenet, de sociale forhold, boligspørgsmålet, skolevæsenet, kirken, „andre kulturelle faktorer“, juraen, administrationen, erhvervene, økonomien og hvad der ellers lå i tid og samfund.

Denne analyse er beundringsværdig i sit omfang og imponerer ved den måde, hvorpå man er trængt ind i problemerne. Men læg mærke til, hvor mange steder det ikke heller for den virkelige sagkundskab var muligt at rubricere tingene entydigt eller blot nogenlunde sikkert. Tilmed har man af letforståelige grunde måttet trække dele af Grønland helt udenfor rubrikerne. Disse dele omtales i det særlige bind, der hedder Angmagssalik, Scoresbysund og Thule. (Disse tre steder er iøvrigt netop de pladser, som har den mindste chance for besøg af danske journalister. Jeg har heller ikke været der. De lå for langt borte. Jeg vil tro, at besøg på disse pladser nok kunne give journalisten dybdeperspektiv i meget af, hvad han ser på en vestkystrejse, til gengæld ville det vist være katastrofalt for hans forståelse af Grønland som helhed, hvis han kun kom på de tre steder og ikke besøgte „Normalgrønland“).

Hvordan forestiller man sig nu Grønland, inden man har været der på en reportage eller studietur? Selv med megen læsning bag sig har man vel nok nærmest den opfattelse, at hovedproblemet er produktionsmæssigt. Hvis man kan få erhvervene hjulpet tilstrækkeligt frem, måske ved at øse mange penge ud på een gang for alle til flere både, flere fryserier, salterier, fabrikker o. s. v., vil det hele nok komme til at gå jævnt og hurtigt fremad. Og når det ikke er sket endnu, må grunden være, at man ikke har haft penge nok, ikke fremsyn nok, ikke dygtighed nok. Dette er vist nærmest opfattelsen.

Der skal jo ikke mange dage til, før man får den omvurderet. Jeg husker en samtale i fjor med arbejdersammenslutningens formand, Lars Svendsen i Godthåb. I modsætning til andre arbejderledere, jeg har mødt, var han ikke interesseret i først og fremmest at få bedre arbejdsmuligheder og indtjeningsmuligheder for sine medlemmer. - Grønlænderne selv må, sagde han, menneskelig set få lov til at følge trop med erhvervenes udvikling. Ellers kan de simpelthen ikke udnytte den. En af de vigtigste sider ved alting i Grønland er den pædagogiske. Vi må have et pusterum til at fordøje de produktionsmæssige fremskridt.

Jeg talte med Handelens ledende folk. Deres store interesse viste sig naturligvis at være produktionsstigningen, og den skulle helst gå så hurtigt som muligt. Men det viste sig også, at de egentlig så på sagen ligesom Lars Svendsen. De definerede problemet som dette, at man hurtigst muligt måtte se at skabe en solid og hurtig, jævn takt i arbejdet. Men de vidste nu ikke, om det kunne gøres.

I Holsteinsborg står de ludende trækors midt i det høje, stive græs på den gamle kirkegård, og tyndvæggede, gamle træhuse danner baggrund. Men der er kun 50 meter til et af de mest moderne byggerier i Grønland - det nye posthus, som opføres af cellobeton.

Foto: Finn Borberg

En koloniassistent et sted sagde for resten til mig: - Det kan jo iøvrigt heller ikke nytte, at fiskerne her er så ivrige efter at gå ud og fiske, så snart vejret er godt, at vi kommer til at stå uden arbejdskraft i havnen, når der kommer skib. Her mangler jo arbejdskraft den ene dag, og her er for mange hænder den næste . . .

Skolemænd, jeg talte med, udtrykte sagen således: - Det vigtigste i Grønland er ikke produktionen, men befolkningens udvikling og produktionsmidlernes forøgelse i takt med hinanden.

Som ny grønlandsinteresseret går man altid og håber på, at der skal vise sig en mirakuløs mulighed for at løse landets økonomiske problem. Jeg snakkede et sted med et par geologer. Jeg forelagde dem den tanke, som også har været fremme i grønlandsk presse, at man skulle forsyne jægere og fangere med geigertællere, så de kunne rapportere fund af radioaktive mineraler i bjerge og skærgård og derved bidrage til, at vi hurtigst muligt kan finde de steder på kysten, hvor uranet ligger. De sagde: - Ja, det ville være en værre redelighed at få hundreder af ukontrollerede rapporter ind hvert år, som vi så måtte lade ligge i lange tider eller spilde arbejdskraft på, skønt de højst sandsynligt intet var værd. Sandheden er den, at vi vel nok kun kan finde uran i ganske bestemte, begrænsede områder af Grønland, og det er dem, hvor vi nu koncentrerer vort arbejde . . .

Jeg tror ikke, der var mange af mine medbragte meninger om Grønland, der holdt for en nærmere prøvelse. Et sted talte jeg med en kolonibestyrer. Jeg sagde til ham, at jeg fandt, det måtte være opløftende at være med i en tid, hvor det gik så stærkt fremad i økonomisk henseende, hvor købekraften steg, hvor varernes antal steg, hvor butikkerne blev moderniseret efter utallige års relativ stilstand. Han svarede: - Javist, her er nok for grønlænderne at bruge deres penge til. *Min* arbejdsglæde ville være større, hvis der ikke blot blev mere og mere at bestille for de samme penge og endog samtidig blev magrere og magrere svindeprocenter til os. Der er større regnskaber, større optællinger, og jo flere nye butikker vi får, des større personligt økonomisk ansvar påhviler der os. Jeg ligger til tider vågen om natten og spekulerer på, hvad der ville ske mig, hvis hele butikken brændte en nat, fordi vi nu har fået centralvarme . . .

Jeg husker en nat, jeg kom ind med motorbåd til et udsted i en fjordbund. De ventede hval bragt ind af Sonja-Larsen. Jeg troede, at de ville blive glade for hvalen. Den var en udmærkelse til dem, fordi de havde været meget dygtige til at få det mest mulige ud af en anden hval, som de fik året før.

Udstedsbestyreren sagde: - Hm, ja, vi har jo ellers vor fisk at se til. Den tager megen tid netop nu. Det kommer skam til at knibe med mandskab til at klare en hval. (Det viste sig nu dog, at da hvalen først lå og skvulpede i stranden, var der med et slag folk nok til at gå løs på den, skønt klokken var tre morgen. Jeg er bange for, at det var *fisken*, som kom til at vente den dag.

Jeg talte med læger, og jeg spurgte dem, om de ikke var begejstrede for, at man nu havde værktøj i hånden til at løse tuberkuloseproblemet hastigt og effektivt. Det var de. Men de sagde også: - Boligbyggeriet må gå hånd i hånd med tuberkulosekampagnen. Vi venter stadig mange nye tilfælde, for mange grønlændere bor stadig meget dårligt. Løvrigt er der jo også omskolingsproblemet for de mange, som efter behandlingen aldrig mere kan vende hjem til deres gamle arbejde - og der er mange, som aldrig mere kan vende hjem til deres gamle hus, når de er blevet behandlet. Der er skam problemer nok, før tuberkulosen er klaret . . .

Jeg spurgte boligmyndighederne, om de ikke var glade for, at så mange nye huse havde kunnet skaffes. De sagde: - Det er godt nok at bygge, og vi gør, hvad vi kan. Men netop nu begynder vist de store problemer med at inddrive renter og afdrag på statslånene, og *det* spørgsmål skal nok sætte administration og kommuner grå hår i hovedet. Indtjeningssevensen må følge trop med tildelingen af lån, og selv hvor den gør det, må fristelserne i butikken ikke være større, end at grønlænderen har sine afdrag tilovers til staten . . .

Efter hele denne rundgang talte jeg med nogle erfarne folk i Godthåb, og de sagde: - Ja, nu begynder De måske at forstå lidt af det hele. Men langt fra alt . . .

Foto: Finn Borberg

*Gammelt og nyt mødes i Umanak, hvor jordhusene endnu står
på pladsen ved havnen - fordi deres beboere vil blive boende i dem, siger myndighederne,
der hellere ville bruge stedet til et nyt byggeri.*

Dette var i begyndelsen af min første grønlandsrejse. Siden er nogle af brikkerne måske faldet i det rette mønster, men der er ting, som jeg aldrig har kunnet få rede på. Mange ting. Blandt dem er nogle få, som er særlig vanskelige, og som man føler sig lidt ilde berørt ved at drøfte. Ting som nærmer sig til det famøse problem om „danskerhadet“, hvadenten det nu eksisterer eller ej. Det er bl. a. sådanne fænomener som den hårde og bydende tone, man ofte hører anvendt af danskere, som sætter grønlænderne i arbejde. På en eller anden måde virker det som en utidssvarende levning af kolonimentalitet, men der var flere, som hævdede overfor mig, at uden den tone kom man ingen vegne. På en besøgende virker den i hvert fald pinlig, og man spekulerer på, om ikke den første betingelse for virkelige produktionsfremskridt er, at denne tone afløses af en anden . . . hvordan det så skal gøres.

For nogle år siden var der nogle få store lejligheder for danske journalister til at se Grønland. Det var i de dage, da Grønlands nyudformning var på alles læber, bl. a. da kommissionen og kongeparret sejlede langs kysten. Disse tider gav en temmelig stor gruppe journalister lejlighed til at se Grønland, som det var dengang. Nu har jo statslånstiden, GTO og Handelens nye erhvervsprogram allerede

omformet landet en hel del siden da, og den udvikling, som finder sted, er for tiden så hurtig, at den kræver temmelig hyppige besøg af den journalist, som ønsker et stadig ajourført grundlag for sit arbejde.

Men kun ganske enkelte danske journalister har besøgt Grønland siden kongerejsen. Den viden ved selvsyn, som findes i den danske presse i dag om grønlandske forhold, er derfor forældet, og iøvrigt kan man naturligvis diskutere det praktiske i at bringe journalisterne rundt på en stor fællesrejse som netop kongerejsen, hvis første formål ikke var at studere grønlandske forhold, men at lave reportage på en celeber begivenhed.

Det er ingen hemmelighed blandt os grønlandsmedarbejdere, at vi hovedsagelig kan opdeles i tre kategorier: 1) De fire-fem, som har opholdt sig i Grønland i årevis og drevet journalisterhvervet i Godthåb, 2) de journalister, der har besøgt Grønland på fællesrejser eller i enkelte tilfælde på sommertogter, og 3) de grønlandsmedarbejdere ved bladene, som aldrig har sat deres fod i Grønland.

Udover disse tre kategorier findes der nok enkelte gamle grønlandsmedarbejdere, som har haft lejlighed til at se landet også før de store fællesrejsers tid.

De danske provinsblades bestand af erfarne grønlandsmedarbejdere er svær at bedømme. Jeg tror ikke, der findes mange journalister i provinsen, som har været i Grønland. Nogle var med på de store rejser. Og der er i hvert fald een i Jylland, som selv har været redaktør af „Atuagagdliutit“ i Godthåb.

I København har vistnok noget over halvdelen af bladene medarbejdere, som har set Grønland. Et af de store hovedstadsblade har endda to, der har boet i Godthåb, men af dem er der øjensynlig kun plads til den ene i det daglige arbejde med stoffet.

Hovedindtrykket er, at den danske presse burde være stærkere udrustet med grønlandsk sagkundskab, og det ville være til stor nytte, hvis der kunne gøres noget for at hjælpe flere journalister til personlig at følge stoffet ved besøg deroppe.

Man vil sige, at det naturligvis må være avisernes egen forpligtelse at sørge for så stærk sagkundskab som mulig, også udenfor kronikspalten, der i nogle blade giver grønlandskendere mulighed for at sige deres mening nu og da. Men skal man se på realiteterne, er det nok svært at interessere redaktionerne for at sende folk regelmæssigt til Grønland. Det koster penge, og det koster fremfor alt megen tid. De fleste redaktioner har for få folk, og de siger også, at de har for få penge. Derfor er bladene ikke glade for både at betale og undvære medarbejderne i lang tid, når der kun kommer en enkelt artikelserie ud af det som kontant resultat. Og en udbytterig vestkystrejse kan ikke gøres under 6-7 uger ialt.

Derimod ville der sikkert være god mulighed for at slippe en medarbejder fri i et passende tidsrum, hvis der er tale om en studierejse på legat, hvis det er muligt at få etableret sådan et.

Nu plejer man jo ikke at bestemme, på hvilken måde en mand, der får et legat, skal rejse. Men når det drejer sig om Grønland, ville det vist være klogt at gøre en del af legatet til en billet til *skibet*. Det er i dag den eneste *rimelige* mulighed for journalisten til at komme derop. Når han først er der, må han så på den gode gammeldags maner sejle op og ned ad kysten med „Jutho“, „Tikerak“ eller en skonnert, hvis ikke hans skib selv er på den store rundrejse. Helst bør turen omfatte et ugelangt ophold i Godthåb, hvor der er rig lejlighed til at sætte sig ind i problemernes teori.

Jeg har hørt den tanke nævne, at man for at spare journalistens tid kunne interessere flyvevåbenet for at bringe ham op til Narsarssuak og tilbage igen til Værløse. Under opholdet i Grønland skulle han da bruge kystskibet. Jeg tror ikke, der kan vindes meget ved den metode. De få dage, han sparer på Atlanten, kan han nemt sætte til ved at vente på basen, indtil der kommer mulighed for en „omstigning“ til skibet, og han kan nemt komme til at sætte ligeså meget til i den anden ende, inden en flyvemaskine går tilbage igen. Iøvrigt er det meget sjældent, der går fly mellem Værløse og Grønland om sommeren. De samme vanskeligheder gælder, hvis han skal flyve frem og tilbage med SAS via Søndre Strømfjord.

Catalinaen duer heller ikke som rejsemiddel på selve kysten. Dens berettigelse er jo netop, at den gør så korte ophold som muligt hvert enkelt sted. Og det amerikanske flyvevåben bør man også se helt bort fra. Dets besøg i „det civile Grønland“ er rent tilfældige og afhængige af sygetransport, eftersøgning og anden assistance.

Netop i år er problemet om privat skibsfart contra statsdrift kommet op i debatten, og det bliver næppe sidste gang. Man kunne tænke sig, at både Den kongelige grønlandske Handel og de private rederier ville se velvilligt på tanken om at have en bladmand ombord. De rent kontante udgifter ved en kystrejse er jo temmelig begrænsede. De kunne nok rejses. Vanskeligheden ligger måske kun i spørgsmålet om logi, og det besvær man på den måde bebyrder lokale folk med op langs kysten.

Alle institutioner, der har med Grønland at gøre, er utvivlsomt interesseret i, at den danske presses sagkundskab bliver så god som muligt, og vrangforestillingerne tilsvarende mindre. Det burde derfor ikke være svært at realisere planen om et årligt grønlandsstipendium til en dansk journalist. Det hele er måske bare et spørgsmål om, at den rette mand med de rigtige forbindelser tager initiativet.